

Розділ VIII

ЦЕРКОВНЕ ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО

УДК 27–523.6–055.1–(477.44–21)«17/18»

Н.М. СЕНЧЕНКО

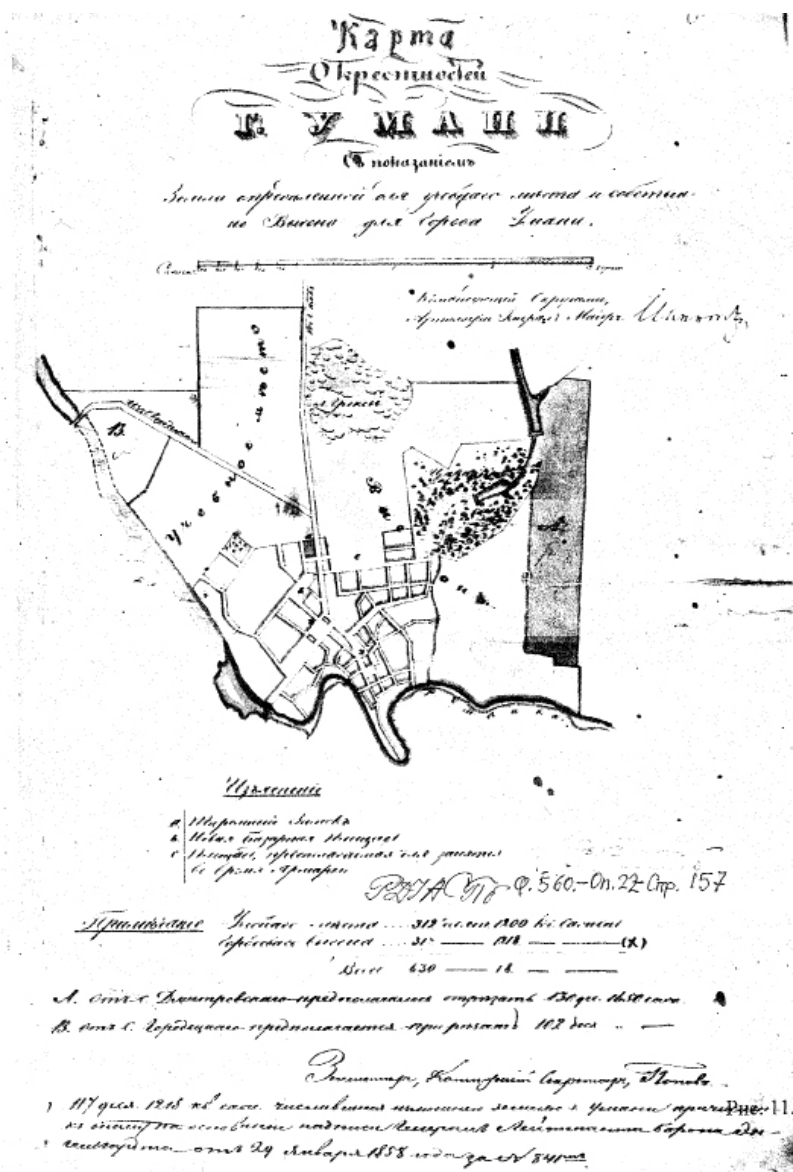
Історія Бершадського Свято-Преображенського чоловічого монастиря (XVIII–XIX ст.)

Дослідження присвячене історії зачаткування й основним етапам становлення Бершадського Свято-Преображенського чоловічого монастиря XVIII–XIX ст., проблемам формування його архітектурного комплексу. Висвітлюється роль обителі у соціально-політичному житті суспільства.

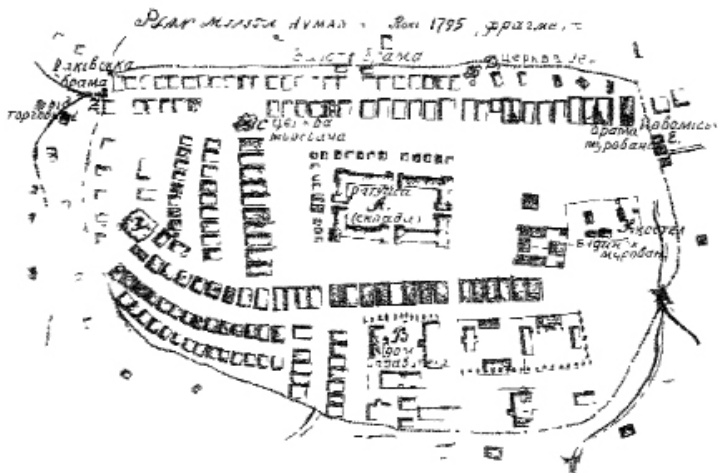
Ключові слова: Бершадський монастир, православні ченці, архітектурний ансамбль, будівництво, унія.

У давній час Бершадський монастир був пустинним козачим православним скитом серед дрімучих лісів. Тут знаходили притулок православні ченці й жителі навколишніх сіл під час переслідувань католиків і уніатів. Існують різні точки зору стосовно дати його заснування. За переказами, він існував задовго до запровадження унії [1]. Інші джерела стверджують, що монастир бере свій початок у 1616 р. [2]. Внаслідок послаблення впливу православних литовських князів сильно зростав польсько-католицький вплив. Це призвело до того, що православні монастирі шляхом погроз і насилля були залучені в унію. В цей час територія Брацлавщини, де знаходився монастир, була прислана до Польщі. Звичайно, ченці, які не бажали переходити в унію, шукали сховища, де вони могли б облаштуватися спочатку таємно, а потім й офіційно з відома своїх предстоятелів.

Засновниками монастиря вважаються два пустельники, які прийшли сюди з Молдавії під час розгрому турками Візантійської імперії. На жаль, імена їх невідомі. Побачивши густий і непрохідний ліс, вони оселилися в самому потаємному його місці (4 версти від м. Бершадь) [3], поблизу р. Дохни, що протікала із заходу через Бершадь. За переказами на дубі їм явилася чудотворна ікона Божої Матері «Взыскание погибших», з

чого пустельники зробили висновок, що саме тут вони отримали благословення на побудову храму. Дуб зрізали і на його пні влаштували престол, збудувавши перший дерев'яний храм. Невдовзі престол облаштували дубовими дошками, які

Старе місто Фрагмент плану 1795 р

використовували у старій Преображенській церкві. Згодом до пустельників почали приходити люди з Переяслава й інших міст, ховаючись від татарських набігів і від переслідувань уніатів.

Як твердят джерела, ці перекази варто віднести не до часу першого заснування монастиря, а до періоду його відновлення у XVIII ст. [4]. Латинське духовництво, що впроваджувало тут унію, мало звертало уваги на ті православні монастирі, які не володіли великими маєтками чи мали незначний вплив на населення. Коли Поділля потрапило під володіння Польщі, володарем бердшадського маєтку став запеклий прихильник унії польський магнат Мошинський.

У 1744 р. Бердшадський монастир черговий раз був розорений – цього разу уніатським офіціалом Бенським (за іншими даними – Любинським) [5]. Під час руйнування монастирське майно забирали не до інших монастирів, а до місцевих поміщицьких економій. Так, поміщик Сабанський присвоїв собі млин із землею та рибною ловлею, а бердшадський дворянин, граф Мошинський зайняв усі землі навколо монастиря. Дерево з церкви та іконостаса було перевезене до його двору в м. Бершаді.

Згідно переказів, після розорення монастиря вся худоба в м. Бершаді й навколишніх селах перестала їсти. А після того як її випустили з огорожі з ревінням розбігалася й зникала. У народі поширились чутки, що це пов'язане з розоренням монастиря, і тому просили володаря бердшадського маєтку, щоб дерево й іконостас повернули монастирю, в іншому випадку загине вся худоба. Не на жарт розхвилювався й сам володар м. Бершаді. Як тільки повернули крадене, втрата худоби припинилася [6].

Намагаючись виправити наслідки своїх дій, Мошинський умовив будівничого ієромонаха Іоасафа повернути братню обителі й знову відбудувати монастир.

Іоасаф того ж 1744 р. отримав відповідний дозвіл православної Переяславської консисторії. Зусиллями православних ченців були відбудовані 2 церкви та 36 келій на кошти, зібрані як пожертви від православних християн. Після Іоасафа Бершадський монастир очолив ігумен Іаков.

До середини XVIII ст. на Поділлі й в інших землях, що потрапили під володіння Речі Посполитої, з'явилася чимала кількість уніатських монастирів. Багато з них засновувалися без будь-якого матеріального забезпечення. Утримувати на кошти місцевого населення їх не було можливості, оскільки монастирів було багато. Проте, головна причина полягала в іншому: народ неприязно ставився до унії. На той час значна частина уніатських монастирів була доведена до такої бідності, що ледве могли утримувати 2-3 монахи. Папа Бенедикт IV у 1744 р. наказав уніатському митрополиту об'єднати всі найбільш бідні монастирі з більш забезпеченими так, щоб у них могли проживати 10 або, у гіршому випадку, 8 монахів. На виконання цього доручення у жовтні 1745 р. в м. Дубно митрополит Афанасій Шептицький, протоархімандрит Полікарп Мигуневич й інші представники Базиліанського ордену визначили ті монастирі, які підлягали ліквідації, зокрема, Вінницький, Галайківський, Лядівський і Бершадський.

Движимые же церковные и домашние имущества сих имеющих уничтожить монастырей мы полагаем передать следующим монастырям <...> Винницкаго и Лядавскаго – Шаргородскому, Галайковскому – Маліевецкому [7].

У останньому списку Бершадський монастир не згадується. Головна причина полягає у тому, що його, як свідчать джерела, не змогли перетворити в уніатський [8].

Згодом Бершадським монастирем зацікавилася Переяславська консисторія, яка вимагала від Чечельницького протоієрея Луки Романовського та Бершадського протоієрея Василя Мокрицького надання відомостей про стан спустошеної обителі та її володінь.

У 1773 р. у Брацлавське православне духовне правління з'явилися ієромонах Крискент, монахи Кассіан, Макарій і Феофіл із проханням дозволити поселитися їм у розореному шаргородськими базиліанами та римо-католиками Бершадському монастирі, повідомивши, що вони вихідці з волоського Свято-Успенського Машковського монастиря, повністю знищеного турками.

Для вирішення справи протопіп Мокрицький передав преосвященному Іову «доношення» ченців.

Мы, нижеподписавшиеся сим нашим доношением представляем, что де издревле Свято-Преображенский Бершадский монастырь был благочестивый (православный) а тепереча находится совсем пуст, кроме точию одна церковь стоит. А мы, нижайшие монастырей разных молдавских, где по разорении молдавских монастырей от турков, в разных лесовых местах находились, а тепереча, оставя лесовые места, вседушно желаем в оном Свято-Преображенском Бершадском монастыре по жизнь свою не исходно жить, и как возможно старание о починке оного вышеписанного монастыря иметь будем. Того ради духовно-православнаго браславского правления всенижайшее просим ордером нам дозволить в оном Свято-Преображенском Бершадском монастыре жить и

строиться, церковь освятить, дабы в оной церкви отправлять вечерню, утреню и часы, чтобы нам без церковного правила не бать <...> [9].

Єпископ Іов 11 липня 1774 р. написав резолюцію:

Ежели могут в прописанном монастыре монахи православные прожить, то пушай живут, только бы не был над ними начальником явившийся сюда и безвестно бежавший лжеиеромонах Крискент [10].

У 1774 р. Бершадський монастир почав відроджуватися. Ченці, що там поселилися, швидко збудували 2 церкви та 26 келій. Відновлення монастиря ускладнювалося різними обставинами. Перешкоди виникали неочікувано. У своєму листі до єпископа Переяславського Іларіона ігумен Бершадського Свято-Преображенського монастиря ієромонах Іосаф скаржився на утиски з боку керуючого бершадським маєтком. Факти, висвітлені у листі, викликають різні думки з приводу відносин між православними ченцями та польськими чиновниками того часу. Варто згадати, зокрема, будівництво господарських приміщень і дзвіниці. В 1776 р. з дозволу управляючого бершадськими маєтками Гошовського, в Бершадському монастирі було збудоване господарське приміщення з дерева бершадських лісів. У 1777 р. бершадські маєтки перейшли у володіння познанського воєводи кн. Яблонівського й управляючим маєтком був призначений Скіпора. Новий володар обіцяв підтримувати обитель, але тільки-но він повернувся до Варшави, Скіпор «зігнав» з різних сіл селян із підводами до монастиря, розібрав монастирську комору, а дерево забрав до свого маєтку. В 1778 р. той-таки Скіпор приїхав до монастиря з хорунжим коронного війська Зарицьким, розкаявся у розоренні монастиря, дозволив узяти дерево з поміщицького лісу на будівництво келій і дзвіниці. Ротмістр Малиновський, який доглядав ліс, дозволив заготовити дерево, на що було витрачено цілий рік. У цей період губернатор Скіпор і ротмістр Малиновський, часто навідувалися до обителі, пригощалися там різноманітними стравами і, між іншим, неодноразово пропонували збудувати нову дзвіницю. В 1779 р. були збудовані 2 келії, дзвіниця, кути того ж року повісили дзвони. Проте, недовго втішалися новобудовами бершадські ченці: 19 листопада 1779 р. ротмістр Малиновський приїхав до монастиря з озброєними козаками, почали бити монастирських людей і майстра дзвіниці, вимагаючи негайно розібрати споруди, оскільки вони побудовані без дозволу «дідичного пана».

Запросивши їх до своєї келії, настоятель монастиря намагався задобрити непрошених гостей подарунками. Проте, наступного дня вони знову навідалися до обителі, що змусило настоятеля знову готувати подарунки, пригощати, робити все можливе, щоби непрошені гості більше не турбували монастир. Через 5 днів згідно розпорядження губернатора Скіпора, Малиновський із козаками і мужиками, яких зігнали з навколишніх сіл з возами, розібрали новозбудовані келії. Розуміючи, що вони на цьому не зупиняться, настоятель обителі переніс із вівтаря гробницю зі Святими Дарами й поставив її на дзвіниці. Малиновський наступного дня наказав бершадському жителю Семену Осаулу зняти з дзвіниці гробницю. І за відмову виконати наказ останнього був жорстоко побитий. І не лише він один.

Дзвіниця була приречена. Оскільки за каноном торкатися руками святині суворо заборонено, люди зірвали дошку, на якій стояла гробниця, й віднесли її разом з гробницею до церкви. Потім із дзвіниці зняли дзвони та розібрали споруду.

До Подільського історико-статистичного комітету професор В.Б. Антонович надіслав 3 документи, виявлені ним у Київському Центральному архіві, які частково проливають світло на подальшу історію Бершадського Свято-Преображенського монастиря. Перший документ (1786 р.) містить прохання ченців Бершадського монастиря до володаря м. Бершаді Мошинського: виділити монастирю орне поле та сіножаті; звільнити монастир від усіх повинностей і податків; дозволити брати дерево з лісу для будівництва храму тощо. У відповідь Мошинський доручив управляючому бершадськими маєтками скласти проект «фундуша» Бершадського монастиря та разом із тим подарувати монастирю 200 злотих. Що й було виконано.

Зміст другого документу складає розпорядження Мошинського в 1788 р. виділити Бершадському монастирю орне поле «в каждой из трех рук, или смен, 12 дней и сенокоса в соответствующей пропорции, т.е. на 20 косарей» (36 моргів орної землі та 10 моргів сіножатної) [11].

Третій документ 1789 р. містить в собі резолюцію Порядкової комісії (яка у 1789 р. присвоїла собі поліцейську і, навіть, судову владу) стосовно того, що бершадські ченці в 1789 р. відмовилися принести присягу на вірність польському королю та Речі-Посполитій.

Усе почалося з чуток, що населення південних земель Речі-Посполитої задіяне в державній зраді, агітаторами якої вважали російських торговців і візників. Унаслідок цього останні були вигнані з Польщі. Багато селян Волині та Поділля, а також православних і уніатських священнослужителів було знищено [12]. Багатьох священників, запідозрених у вигаданій змові, забрали до Кам'янця й тримали під охороною у підземеллі міської ратуші та домініканського костельу. В цей період від жителів південно-руських провінцій вимагали скласти присягу на вірність королю та Речі-Посполитій. Унаслідок відмови бершадських ченців скласти присягу, Порядкова комісія постановила вислати їх за межі Речі Посполитої. Сам монастир того ж року вчергове був знищений польськими жовнірами [13]. Усі насельники обителі були вигнані за кордон у турецькі області. Пам'ятаючи колишні жакливі події після першого знищення монастиря в 1744 р., монахів змусили забрати із собою все дерево з церков й іконостас із головною святинією монастиря – чудотворною іконою Божої Матері «Взыскание погибших». Православні ченці перемістилися в Оргіївські ліси й там заснували монастир, який місцеві жителі назвали Гербовець.

Бершадський монастир знову залишився занедбаний – до 1794 р., коли в цьому краї було відновлене православ'я [14]. В цьому ж році з благословення Переяславського архієпископа Віктора, який керував приєднаними подільськими єпархіями, Бершадський монастир черговий раз пережив період відродження. При будівничому ієромонасі Терентії відбудували дерев'яний Преображенський

храм, спорудили теплу церкву в ім'я Св. Онуфрія, збудували 15 келій, трапезну, господарські приміщення, спорудили огорожу навколо монастиря [15], [16].

Згідно розпоряджень Святішого Синоду (від 24 березня 1799 р.) в 1800 р. було відновлене монастирське життя на загальножиттєвих засадах. У наказі зазначалося:

... по соображении находящихся в епархии нашей монастырей к обращению на общежительный признаем мы приличным застатный Бершадский Преображенский, как по состоянию оного в уединенном и удаленном от жительства народного месте, так и потому, что оный не имеет по примеру прочих крестьян, рекомендуем Консистории учредить оный Бершадский монастырь общежительным, к исполнению чего к тамошнему строителю иеромонаху Даниилу, а за известие во все Подольской епархии статные и застатные мужеские монастыри послать указы [17].

Довгий час у вигнанні знаходилася й головна святиня обителі – чудотворна ікона Божої Матері «Взыскание погибших». Через різноманітні обставини її неодноразово переносили в різні місця Бессарабії. До Бершадського монастиря ікону повернув флотський ієромонах (згодом ієросхимонах) Каріон, який у 1821 р. отримав її від свого батька, який, свого часу, купив її у Бесарабії в с. Китушки.

Цікавий той факт, що саме у цей сільський храм був проданий Гербовецьким монастирем іконостас, який у давнину належав Бершадському монастирю. Таким дивним чином ікона повернулася туди, звідки була винесена. Ще на початку ХХ ст. вона перебувала над царськими вратами й за допомогою спеціального механізму опускалася, щоб богомольці мали змогу до неї приклястися. Ікона написана олійними фарбами на липовій дошці. У зимовий час її переносили в теплу церкву. Під час лютування холери, яка втретє з'явилася у межах Подільської губернії, вона не торкнулася жодного насельника обителі.

Архітектурний ансамбль монастиря включав 4 церкви:

1. Дерев'яна однокупольна Свято-Преображенська церква (точна дата будівництва не встановлена) відома, насамперед, тим, що в ній спочатку престол знаходився на дубовому пні [18].

2. Найбільша головна Свято-Преображенська кам'яна церква, однопредельна й однокупольна. Початок її будівництва датують 1810 р. Освячена в 1820 р. при будівничому ієромонасі Корнилії, який зі східного боку, напроти в'їзду побудованої ним церкви й похований. У цій-таки церкві над царськими вратами знаходилася чудотворна ікона Божої Матері «Взыскание погибших».

3. Третя церква, кам'яна, над святими воротами обителі, в ім'я Святителя Миколая з кам'яною дзвіницею на верхньому поверсі, збудована в 1846 р. при ігумені Гедені з благословення єп. Арсенія.

4. З благословення єп. Леонтія в 1865 р. був збудований четвертий кам'яний храм і освячений на честь Казанської ікони Божої Матері – замість дерев'яної церкви в одному корпусі з братськими келіями, яка була освячена в ім'я преп. Онуфрія [19].

Орім храмів на території монастиря знаходились інші приміщення:

1) Кам'яний однопверховий будинок для келій настоятеля.

2) При теплій церкві дерев'яний будинок з підвальним приміщенням, де розміщувалася братія монастиря. Тут знаходилися також кухня, трапезна й інші господарські приміщення.

3) Поза монастирською огорожею праворуч від в'їзду до монастиря споруджені 2 кам'яні будинки. В одному з них знаходилися майстерні ремісничої школи з усіма засобами для навчання, в іншому – гуртожиток для вихованців ремісничої школи, яка була відкрита 6 квітня 1867 р. для навчання дітей священнослужителів [20]. У будинку школи знаходилися 3 кімнати, які розподілили наступним чином: у першій розмістили столярню майстерню; у другій – інструменти для навчання шевському ремеслу; у третій проводилися уроки письма, співу, арифметики, Закону Божого. Для навчання ковальському та слюсарному ремеслу передбачалося побудувати поза монастирськими стінами кузню й окремо – відповідне приміщення для теслярських робіт.

Окрім загальноосвітніх дисциплін усі учні школи обов'язково повинні були навчатися наступним ремеслам: теслярському, бондарському, столярному, токарному, ковальському, слюсарному; садівництву, городництву, веденню домашнього господарства, а також кам'яним, пічним і покрівельним роботам. До ремісничої школи приймали дітей священнослужителів у віці 14–20 років, і навчали їх 6 років.

Усе необхідне для забезпечення навчального процесу: витрати на матеріали, плату вчителям, утримання учнів, – монастир забезпечував за власний кошт. Після успішного завершення навчання випускники отримували свідоцтво від монастиря, у якому зазначалося, яким ремеслам, з якими оцінками та за якої поведінки була закінчена школи [21].

4) При в'їзді до обителі розміщувався монастирський готель – одноповерховий дерев'яний будинок і богадільня, де доглядалися літні й німічні особи духовного стану [22].

У 1896 р. відбувся єпархіальний з'їзд депутатів духовенства Подільської єпархії. На ньому, крім багатьох інших питань, розглядалися звіти про стан богадільні у Бершадському, Немирівському та Браїлівському монастирях, де, зокрема, зазначалося:

Из рассмотрения первых двух актов по состоянию Бершадской мужской богадельни выяснилось съезду, что помещением для ней служит самое неприглядное здание: ветхое, темное, состоящее из трех плетей, в которых помещается, по сообщению ревизионной комиссии, 11 человек разных сословий, а по заявлению благотворительного совета 12 человек. Все призываемые содержатся на средства монастыря, никогда и ни от кого никакой субсидии не получавшего на содержание их. Продовольствуются помещающиеся в богадельне монастырским трапезным столом <...> Благотворительный Совет, в заключении своего акта, указывает на место, где бы могло быть построено новое здание для призываемых, если бы было получено пособие из сумм 1 % сбора, кружечных и кошелеквых, ассигнуемых духовенством на сей предмет <...> [23].

Наприкінці XIX ст. Бершадський монастир був обнесений кам'яною огорожею з 5 кам'яними кутувими баштами. Під'їзд до обителі був тільки з однієї східної сторони. З інших сторін знаходилися численні глибокі канали та густий ліс.

Монастир не отримував жодної допомоги з державної казни, утримував себе завдяки прибутку від орної землі, садівництва, бджільництва, подавань від богомольців тощо. Головною та єдиною підтримкою обителі були православні жителі навколишніх сіл, які давали скромні кошти на її утримання. Загалом монастир мав у користуванні 50 десятин землі бершадського мастку, 150 десятин землі с. Березки, а також невелику присадибну ділянку біля монастиря – разом 200 десятин землі. В користуванні монастиря знаходився також дерев'яний млин.

18–19 травня 1899 р. Бершадський Свято-Преображенський монастир відвідав владика Іриней. Як свідчать джерела, на той час, як і в давнину, Бершадський монастир був оточений зеленими насадженнями. Не тільки густий ліс і монастирський сад оточували обитель, але й сам монастирський двір і під'їзд до обителі заросли віковими деревами. Спокій і затишок, які панували тут, сприятливо впливали на чернече життя. Натоді в обителі проживали 10 монахів і 19 послушників. Віддаленість від мирської суєти притягувала сюди людей [24]. Найбільшого розквіту Бершадський монастир досяг наприкінці XIX ст., коли його настоятелем став архімандрит Іоанн. Значна робота була проведена настоятелем монастиря з будівництва монастирських приміщень, облаштування території: в 1898 р. була перекрита заново Свято-Миколаївська церква з дзвіницею, здійснена низка добудов згідно проекту архітектора Нюхалова, а також ремонт усіх монастирських будівель. Усе це стало можливим у зв'язку зі збільшенням прибутків монастирської казни.

У 1902 р. на монастирську ікону Божої Матері була прилаштована дорожча риза, виготовлена на замовлення у Москві фабрично-торговим товариством Немирова-Колодкіча. Влітку того ж року збудована цегляна огорожа довжиною 35 погонних сажнів триметрової висоти, облаштований басейн і ставок, поновлене внутрішнє убранство теплої церкви.

Значна увага приділялася не тільки архітектурному ансамблю монастиря. Як свідчать джерела, із синодальної друкарні до монастирської бібліотеки виписували «цельный кругъ великихъ Богослужбныхъ книгъ», придбали близько 60 різних цінних книг – морально-повчального, історичного, медичного та господарського змісту. Монастир виписував також низку журналів: «Христианское чтение», «Церковные ведомости», «Подольские Епархиальные ведомости», «Душеполезное чтение», «Странник», «Миссионерское Обзорение», «Спутник Здоровья».

Збереглися імена настоятелів обителі: Іоасаф, Іаков, Іоаннікій, Іннокентій, Корнилій, ігумени Галактіон, Григорій, Гедеон, Димитрій, архімандрит Антоній, архімандрит Єфрем, ієромонах Данііл [25].

Таким чином, дана розвідка дає можливість стверджувати, що упродовж всього періоду свого існування Бершадський Свято-Преображенський монастир мав суттєвий вплив на культурні, соціальні, політичні процеси в Україні. Важко переоцінити його роль в утвердженні православної віри і благочестя на Подільській землі. За час свого існування обитель плідно працювала на ниві духовності, культури, освіти, благодійництва. Важливу роль відіграв монастир у відновленні, примноженні та збереженні історико-культурної спадщини

України. Сьогодні обитель відроджується. Маємо надію, що вона продовжить своє існування у кращих традиціях колишнього Бершадського монастиря.

Джерела та література

1. Сведения о Бершадском Преображенском монастыре архимандрита Ефрема // Подольские епархиальные ведомости. – Отдел II. – Часть неофициальная. – 1866. – № 7. – С. 243.
2. *Преосв. Филарет*. История Русской Церкви. Изд. 4. – Львов, 1867. – С. 207.
3. *Зверинский В.* Монастыри в Российской империи. – СПб., 1887 г. – С. 55.
4. *Сецинский Е.* Материалы для истории православных монастырей Подольской епархии // Труды Подольского историко-статистического комитета. Вып. 5. – Каменец-Подольский, 1890–1891. – С. 241.
5. История российской иерархии, собранная архимандритом Амвросием. – Ч. III. – М., 1811. – С. 349–350.
6. Сведения о Бершадском Преображенском монастыре архимандрита Ефрема // Подольские епархиальные ведомости. – Отдел II. – Часть неофициальная. – 1866. – № 7. – С. 244.
7. *Петров Н.И.* Очерк истории базилианского ордена в бывшей Польше // Труды Киевской духовной академии. – Т. I – К., 1871. – С. 354.
8. Обзорение Его Преосвященством монастырей епархии // Подольские епархиальные ведомости. – 1899. – № 23. – С. 549.
9. Церковно-административная деятельность Юва, епископа переяславского и бориспольского в Браславщине // Подольские епархиальные ведомости. – 1890. – № 25. – С. 566–567.
10. Там само. – С. 567.
11. *Сецинский Е.* Материалы для истории православных монастырей Подольской епархии // Труды Подольского историко-статистического комитета. Вып. 5. – Каменец-Подольский, 1890–1891. – С. 433.
12. *Костомаров Н.И.* Последние годы Речи-Посполитой. – Т. 1. – М., 1886. – С. 275–300.
13. Сведения о Бершадском Преображенском монастыре архимандрита Ефрема // Подольские епархиальные ведомости. – Отдел II. – Часть неофициальная. – 1866. – № 7. – С. 244.
14. Центральний державний історичний архів України в м. Києві, ф. 128, оп. 1, спр. 51, арк. 2–6.
15. *Зверинский В.* Монастыри по штатам. 1764, 1786 и 1795 годов. – СПб., 1892. – С. 283.
16. *Ратишин А.* Полное собрание исторических сведений о всех бывших в древности и ныне существующих монастырях и примечательных церквях в России. – М., 1852. – С. 440.
17. Предложение Преосвященного Иоанникия Подольской консистории об учреждении в Бершадском монастыре общежития, 1800 года 6 сентября // Труды Подольского историко-статистического комитета. Вып. 5. – Каменец-Подольский, 1890–1891. – С. 249.
18. Православные русская обители. Полное иллюстрированное описание всех православных русских монастырей в российской империи и на Афоне. – СПб. 1910. – С. 616.
19. 12. Распоряжения епархиального начальства // Подольские епархиальные ведомости. – Часть официальная. – 1864. – № 11. – С. 123.
20. *Сецинский Е.* Материалы для истории православных монастырей Подольской епархии // Труды Подольского историко-статистического комитета. Вып. 5. – Каменец-Подольский, 1890–1891. – С. 245.
21. Открытие ремесленной школы для обучения священно и церковно-служительских детей ремеслу, 6 Апреля, при Бершадском Преображенском монастыре // Подольские епархиальные ведомости. – 1867. – № 10. – С. 116 – 117.
22. Обзорение Его Преосвященством монастырей епархии // Подольские епархиальные ведомости. – 1899. – № 23. – С. 550.

23. Протоколи Епархиального Съезда депутатов духовенства Подольской епархии 1896 года // Приложение к Подольским Епархиальным ведомостям № 32. – Каменец-Подольский, 1896. – С. 99 – 100.

24. Сведения о Бершадском Преображенском монастыре архимандрита Ефрема // Подольские епархиальные ведомости. – Отдел II. – Часть неофициальная. – 1866. – № 7. – С. 246.

25. Там само.

додаток

Мешканці монастиря станом на 1893 р.¹

№ п/п	Чернече ім'я	Світське прізвище та ім'я	Вік	Освіта	Духовний сан, дата висвячення	Постриг у чернецтво
1	настоятель – ігумен Сергій	Фаддей Мартиновський	50	Володимирська духовна семінарія	священик – 1866 р.	28.06.1892 р.
2	ігумен Модест	Максим Козловський	72	домашня	ієродиякон – 19.08.1856 р., ієромонах – 08.09.1858 р.	06.08.1856 р.
3	скарбник Іоаннікій	Іван Доброшинський	64	домашня	ієродиякон – 02.02.1867 р., ієромонах – 11.01.1872 р.	16.10.1859 р.
4	духівник ієромонах Авраамій	Андрій Шевцов		домашня	ієродиякон – 1876 р., ієромонах – 21.09.1882 р.	20.12.1865 р.
5	ієромонах Митрофаній	Матвій Хворостовський	46	Бершадський монастир	ієродиякон – 15.07.1879 р., ієромонах – 06.02.1883 р.	18.03.1879 р.
6	ієромонах Феогност	Феодор Левицький	53	домашня	ієродиякон – 21.09.1882 р., ієромонах – 21.06.1887 р.	01.08.1882 р.
7	ієромонах Вадим	Віктор Борисевич	53	Барське духовне училище	ієродиякон – 22.07.1867 р., ієромонах – 11.07.1872 р.	19.03.1867 р.
8	ієромонах Кипріан	Ксенофонт Чернявський	58	домашня	ієродиякон – 09.05.1867 р., ієромонах – 04.03.1872 р.	14.09.1866 р.
9	ієродиякон Константин	Калітон Влашен	40	Бершадський монастир	ієродиякон – 22.09.1882 р.	11.04.1882 р.
10	ієродиякон Софоній	Стефан Охримович	41	Тулчинське духовне училище	ієродиякон – 21.11.1889 р.	02.06.1889 р.
11	монах Єфросин	Євстафій Загороднюк	35	домашня		07.10.1890 р.

¹ Окрім ченців у зазначений період у монастирі перебували також 4 послушники. Інформація до таблиці див.: Монастири Подольської епархії // Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета. Вып. 6. – Каменец-Подольский, 1893. – С. 55–56.

Сенченко Н.Н. История Бершадского Свято-Преображенского мужского монастыря (XVIII–XIX ст.)

Исследование посвящено истории основания и основным этапам становления Бершадского Свято-Преображенского мужского монастыря XVIII–XIX ст., проблемам формирования его архитектурного комплекса. Раскрывается роль обители в социально-политической жизни общества.

Ключевые слова: Бершадский монастырь, православные монахи, архитектурный ансамбль, строительство, уния.

Senchenko N.M. History of Bershad' Svyato-Preobrazhensky monastery (XVIII–XIX century)

The research is devoted to the history of creation and basic making stages of Bershad' Svyato-Preobrazhensky friary in XVIII–XIX century, the problems of forming its architectural complex. It also deals with the questions of the role of the monastery in the society socio-political life.

Key words: Bershad' monastery, Orthodox monks, architectonic ensemble, construction, church association.